

Ressenya

Balanç de la política lingüística a l'educació escolar dels governs de Catalunya (2004-2011)

L'article d'Ignasi Vila fa un repàs de la política lingüística escolar i educativa des del 2004 fins al 2011. Aquest període es caracteritza, en primer lloc, per ser un dels que ha experimentat un dels canvis demogràfics més importants en la història de Catalunya i amb més incidència en la població escolar: l'augment de població estrangera resident a Catalunya. És per això que la política educativa en conjunt, i especialment la política educativa lingüística, té l'objectiu d'afrontar una nova realitat a les aules catalanes, ja que per primer cop l'alumnat ja no és només de procedència catalanoparlant i castellanoparlant, sinó que prové també d'altres països amb llengües diferents del català i castellà.

La segona característica del període que repassa l'article és el canvi de govern que es donava per primer cop a Catalunya en democràcia. Aquest nou govern estava format pel Partit dels Socialistes de Catalunya - Ciutadans pel Canvi, Esquerra Republicana de Catalunya i Iniciativa per Catalunya-Verds - Esquerra Unida i Alternativa, i va durar dues legislatures (2003-2010).

A banda de la introducció, l'article s'organitza en tres parts: la primera diagnostica la situació al començament de la primera legislatura dels governs tripartits, la segona descriu les polítiques desenvolupades i, la tercera, repassa les dades que avaluen aquestes polítiques.

Dades bàsiques

VILA, Ignasi.

«Balanç de la política lingüística a l'educació escolar dels governs de Catalunya (2004-2011)». A: Josep M. MASJUAN (coord.). *Societat Catalana 2011*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Associació Catalana de Sociologia, 2011, p. 295-323.

ISBN 978-84-9965-100-2

Autora de la ressenya

Anna Torrijos
Direcció General de Política Lingüística

El sistema lingüístic escolar que s'havia dut a terme fins al moment amb els governs de Convergència i Unió era el model bilingüe de conjunció que, com molt bé explica l'autor «es concretava en programes de manteniment de la llengua familiar per als infants catalanoparlants i programes d'immersió lingüística per als castellanoparlants». A partir de l'any 2000, l'augment de la població estrangera es va estendre a tot Catalunya i va repercutir de manera important a les aules. La resposta del Departament d'Ensenyament d'aquell moment va ser la creació dels tallers d'adaptació escolar (TAE), concebuts com a aules tancades que tenien com a objectiu aconseguir que l'alumnat arribat de feia poc aprenguéss la llengua de l'escola, el català.

El 2004, la situació de partida reflectia que hi havia indicis clars de dificultats de l'alumnat estranger per a progressar en el sistema educatiu. Així, un informe del 2006 que analitzava les dades de l'estudi PISA 2003 conclouia el següent: «pel que fa a l'alumnat catalanoparlant i castellanoparlant les desigualtats s'establien en relació amb el nivell educatiu de les famílies o el capital social dels centres educatius. En canvi, pel que fa a l'alumnat estranger, les diferències [...] s'incrementaven espectacularment i afectaven totes les àrees del coneixement». A més, l'autor d'aquest balanç diagnòstic dos problemes dels TAE: en primer lloc, les investigacions sobre aquesta qüestió mostraven que l'alumnat estranger trigava dos anys a obtenir habilitats lingüístiques conversacionals, i cinc o sis anys a obtenir habilitats lingüístiques vinculades a l'ensenyament; en segon lloc, els estudis sobre aprenentatge de segones llengües no recomanaven mantenir l'alumnat estranger separat de la resta de l'alumnat.

Les polítiques desenvolupades a partir de l'any 2004 es vertebraren al voltant del Pla per a la llengua i la cohesió social (Pla LIC) que va presentar el Departament d'Educació a finals del curs 2003-2004. L'article, en aquesta segona part, fa un repàs exhaustiu dels objectius del Pla LIC i, a més, concreta de forma molt clara les pràctiques educatives que aquest pla pretén que es duiguin a terme des de les escoles i tota la comunitat educativa.

En aquest punt, l'autor valora que el Pla LIC representava un «canvi copernicà» respecte de les concepcions anteriors, ja que es dirigia a tot l'alumnat de Catalunya amb mesures específiques per a l'alumnat estranger, i no tenia com a porta d'entrada a la integració el coneixement del català, sinó el contrari ja que «l'aprenentatge del català era el resultat de les relacions socials en què s'implicava l'alumnat» i, per tant, «s'havia d'incidir a crear contextos que afavorissin l'acollida i la integració» per promoure el coneixement del català. A més, el Pla LIC destacava la importància de la incorporació de les famílies a les comunitats escolars, el tractament educatiu de la llengua familiar, la concepció segons la qual tot el professorat ensenyava llengua i la consideració que els objectius lingüístics s'havien d'avaluar a l'acabament de l'ensenyament obligatori.

L'objectiu general del Pla LIC «era potenciar i consolidar la cohesió social, l'educació intercultural i la llengua catalana en un marc plurilingüe». Aquest pla es concreta en tres recursos o pràctiques concretes: l'aula d'acollida, el centre acollidor i els plans educatius d'entorn.

L'aula d'acollida es defineix com una «estratègia organitzativa i metodològica per a atendre l'alumnat nouvingut quan arriba al sistema educatiu de Catalunya». Segons el Pla LIC, els centres podien demanar una aula d'acollida per cada dotze alumnes de nova incorporació i havia de ser l'eina que, en primer lloc, atengués l'alumne en els aspectes emocionals i li donés les eines per iniciar el procés d'ensenyament-aprenentatge. La diferència destacada respecte d'altres recursos que s'havien utilitzat fins aleshores era que no calia necessàriament que fossin espais físics separats de l'aula. Finalment, la concreció la decidia el claustre, tot i que el Departament feia algunes recomanacions: que l'alumne assistís al seu grup classe a les assignatures amb menys requeriments lingüístics (educació física, plàstica, etc.), que es garantissin espais comuns de socialització i, en tot cas, que l'alumnat de nova incorporació no passés més de dotze hores setmanals separat del seu grup classe.

El centre acollidor té tres eixos principals: «la llengua catalana com a eix vertebrador d'un projecte plurilingüe, la inclusió social i escolar i l'educació intercultural». Segons l'autor, la filosofia de fons d'aquesta definició de centre acollidor és replantejar el centre educatiu per a fer-lo realment acollidor integrant tots els recursos de la comunitat educativa.

Els plans educatius d'entorn, la tercera peça del Pla LIC, neixen de la necessitat de generar una acció coordinada amb tots els agents socials del territori implicats en l'educació dels infants i adolescents. Els plans educatius d'entorn tenien l'objectiu d'aconseguir l'èxit educatiu i contribuir a la cohesió social, aconseguir la continuïtat i coherència entre les accions dels diferents agents educatius, socials, culturals... per aconseguir un mateix sentit entre la dinàmica escolar i extraescolar. Pel que fa a la llengua catalana també tenien com a objectiu operatiu «incrementar les continuïtats lingüístiques entre l'entorn social i l'entorn escolar». Els àmbits d'actuació dels plans d'entorn eren les famílies, les escoles i els instituts, l'educació no formal, els mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació i l'urbanisme i teixit social.

A banda de l'explicació del Pla LIC, l'autor fa un apunt sobre altres polítiques educatives d'atenció a l'alumnat de nova arribada que se superposen a aquesta política general. Una d'aquestes és la creació, per part del Consorci d'Educació de Barcelona l'any 2007, d'aules especials per a alumnat arribat a mig curs. Aquesta mesura, definida com a aules separades, sembla entrar en contradicció amb el Pla LIC, i durant l'any 2008 aquesta qüestió crea adeptes i contraris a l'una o a l'altra mesura. Finalment, un acord entre els responsables del Pla LIC i el Consell de Direcció del Departament

d'Educació dóna com a resultat la creació d'espais de benvinguda educativa a Vic i Reus, ciutats partidàries de les aules separades per alumnat de recent arribada.

Finalment, l'article repassa les dades que avaluen la política duta a terme entre el 2004 i el 2010. En primer lloc, es detalla l'augment de recursos destinats al Pla LIC. En segon lloc, les dades que avaluen les aules d'acollida, que mostren l'ús adequat del recurs d'acord amb les instruccions i recomanacions dels responsables del Pla, l'adequació de l'eina com a recurs per a promoure el coneixement lingüístic i, en tercer lloc, l'estreta relació entre l'adaptació escolar i el coneixement de català, ja que «hi havia més alumnes d'adaptació alta amb una escolarització regular, de llengua romànica i que passaven menys de cinc hores a l'aula d'acollida» amb coneixements de català. En tercer lloc, les dades que avaluen els plans educatius d'entorn conclouen que hi va haver «poques actuacions amb una forta implicació dels centres escolars amb el territori». Finalment, les dades que repassen els coneixements lingüístics adquirits per part de tota la població escolar conclouen que des del 2003 al 2009 els resultats de comprensió lectora a Catalunya han millorat segons l'estudi PISA; tot i que les dades dels estudis sobre competències lingüístiques fetes pel Consell Superior d'Avaluació poden indicar que entre el 2009 i el 2010 les puntuacions mitjanes de les proves de competència en castellà i en català han empitjorat o s'han mantingut igual.

A tall de conclusió, l'autor destaca que les aules d'acollida van ser el recurs que més va apropar els objectius d'escola inclusiva a l'escola catalana, ja que les avaluacions mostraven que «la variable que millor descrivia el coneixement del català de l'alumnat de nova incorporació era l'adaptació escolar» i, en definitiva, «era la variable que permetia que l'alumnat progressés en el coneixement del català». També destaca com a conclusió que el 2010 les dades sobre el coneixement del català són com a mínim iguals que a l'inici del període, el 2004, cosa que és important atesa la pressió demogràfica experimentada pel sistema educatiu de Catalunya al llarg d'aquests anys.

